

Sykehuset Buskerud

Diagnostisering av psykiske lidelser hos mennesker med utviklingshemming - nytteløst?

Hege M. K. Nilsen og Evelyn Skalstad

Regionalt senter for utviklingshemmede - med psykose og atferdsforstyrrelse

Regionalt senter for utviklingshemmede - med psykose og atferdsforstyrrelse

- Målgruppe: Utviklingshemmede barn, ungdom og voksne med psykose og alvorlig atferdsforstyrrelse
- Fleksible behandlingsmuligheter: ambulant, poliklinisk og innleggelse
- Ansatte: Hjelpepleiere, miljøterapeuter, spesialkonsulenter med bred faglig bakgrunn, klinisk psykolog og psykiater
- Faglig forankring: grunnleggende atferdsanalytisk tilnærming
- Individuelle tiltak: Ofte av med mer eklektisk karakter

Sykehuset Buskerud

Presentasjon av case

- Født i 1998
- Normal fysisk og psykisk utvikling noe ut i første leve år
- Ved 14 måneders alder endret klienten atferd, ble innadventt
- Ved to års alder - meget motorisk urolig
- Fikk barnehageplass 2,5 år gammel, uten tilrettelegging
- To år og ti måneder gammel fikk klienten diagnosen autisme og mistanke om en utviklingshemming - og symptomer på tvang viste seg
- Fikk et tilrettelagt barnehagetilbud fra klienten var 3 år
- Selvskading og angrep viste seg allerede ved 4 års alder

Sykehuset Buskerud

Forts. presentasjon av case

- Renslig ved fire års alder
- Ble utredet grundig ved 5 års alder og fikk konstatert diagnosen moderat utviklingshemmet
- Klientens siste år i barnehagen ble turbulent, og utfordrende atferd økte
- Fikk avlastning en helg hver måned
- Utfordrende atferd fortsatte ved skolestart
- Viste likevel godt potensial til å lære
- Språket utviklet seg positivt

Sykehuset Buskerud

Søknadsprosess

Etter første skoleår - nådde utfordrende atferd en kritisk fase.

- Økning av-
 1. Aggressiv atferd
 2. Selvskadende atferd
 3. Utilgjengelig mulig symptomer på psykotisk atferd
 4. Symptomer på tvang
 5. Upassende seksuell atferd
- Klienten ble fulgt opp av sin fastlege, og ble nå medisinert med 100mg Zolofit og 2mg Risperdal.
- Søknadshenvendelsen kom fra barnehabiliteringen

Sykehuset Buskerud

Forvern

- Observasjonsperiode på ca. fire uker i klientens nærmiljø og samtaler med nærpersoner
- Kartlegging av ulike problemstillinger knyttet til utageringssituasjoner og andre utfordringer, hentet fra skole, avlastning og hjemme
- Observasjonsmetoder: direkte observasjon og bruk av funksjonell analyse
- Kartlegging med Mini PAS-ADD - intervju med tre informanter

Sykehuset Buskerud

Rammer for innleggelsen

- Opprettet et team rundt klienten
- Legge til rette for trygge rammer fra starten
- Nærpersoner besøkte og hospiterte, og hadde samhandlingen med klienten de første ukene
- Skolen ble fulgt opp 3 dager i uken - vi fulgte henne
- Reiste hjem eller til avlastningsboligen hver helg
- Ukentlige evalueringer av funn, igangsette tiltak og gi tilbakemeldinger til inntaksmøte for tverrfaglig vurdering

 Sykehuset Buskerud

Hovedfokus i innleggelses perioden

- Utredning i forhold til psykose og tvangslidelse
 - Her kom psykofarmakologiske vurdering
- Kartlegge hvilke miljømessige variabler som kunne være med å opprettholde eller øke mål atferd i frekvens
- Finne forebyggende tiltak i forhold til de ulike utageringssituasjoner
- Utarbeide og gi råd i forhold til skadeavvergende tiltak, i tråd med sosialtjenesteloven kapittel 4 A

 Sykehuset Buskerud

Vi ønsket å fremme noen mål...

“Klienten har en så god livskvalitet som mulig.”

- “Klienten opplever en hverdag som er tilrettelagt etter dagsform og behov”
- “Klienten opplever klare og faste rammer som er formidlet av voksne nærpersoner”
- “Klienten opplever tålmodighet og toleranse fra nærpersoner i forhold til atferd som oppfattes som utfordrende, i den forstand at den kan hindre klienten i å komme videre i en handlingskjede innenfor et visst tidsrom”

 Sykehuset Buskerud

Fremgangsmåte under innleggelse

- Somatisk vurdering:
 - Innkomsamtale/vurdering av psykiater
 - Utredninger var gjort i forkant i regi av habiliteringstjenesten
 - Psykofarmakologisk tiltak
- Fokus på miljømessige variabler
 - Dagsrapport skjemaer
 - Funksjonell analyse - samlet data i miljøet
 - Direkte observasjon i miljøet
 - Registrering av målatferd
- Kartleggingsverktøy:
 - Mini - Pas-Add intervju av tre informanter før og etter innleggelse
 - Forskjellige registreringskjemaer
 - Bruk av video
- Arbeidshypoteser:
 - Tvang
 - Psykose

 Sykehuset Buskerud

Observasjon og registrering

Målatferder:

- Angrep
- Rituell atferd
- Selvskadende atferd
- Hyperaktivitet
- Gråt / skrik
- Intim atferd
- Psykotiske symptomer
- Tvangssymptomer
- Nærvær eller fravær av målatferd innenfor en times intervall

 Sykehuset Buskerud

Målet med psykofarmakologisk behandling

- Redusere symptomer og plager
- 1. Leve et mest mulig normalt liv, med best mulig funksjon.
- 2. Bli i stand til å nyttiggjøre seg andre behandlingsmetoder, som kan gi mer varig endring av atferd / symptomer m.m.
- 3. Kan observere effekten av behandling.

 Sykehuset Buskerud

Skadeavvergende tiltak

Under innleggelsen skulle vi;

1. Finne alternativer til fysisk inngripen ved håndtering av utfordrende atferd
2. Sette fokus på problemstillinger fra skole og avlastning og finne forebyggende tiltak
3. Få en grundig vurdering av hennes utfordrende atferd, i forhold til senere vedtak etter lov om sosiale tjenester kapittel 4a
4. Fokus på vergetrening av teknikker i forhold til skadeavvergende tiltak

Forebyggende miljøtiltak

- Utarbeidet miljøregler og tilretteleggelse av miljøbetingelser
Noen eksempler:
 - Strukturert hverdag og god planlegging
 - Bruk av visuelle bilder
 - Hyppige pauser i arbeidsøker
 - Ener og toer roller
 - Plassering i rom, trekk seg vekk
 - Gode overlappings rutiner

Miljøterapeutiske tiltak

- Uavhengig av diagnose, jobbet vi hele tiden med atferden hun viste.
- Utarbeidet samhandlingsregler
 - Fokus på positive og ønsket atferd
 - Atferdsspesifikk ros
 - Motivere til selvstendighet og delaktighet
 - Avsluttet aktiviteter på mestring
 - Valgmulighet så langt det er mulig
 - Vente ut
 - Fysisk aktivisering
- Direkte veiledning ved skole, avlastning og hjem

Nødverge

Fysisk stopping for å hindre skade på seg selv eller andre

- Så hard og intens selvskadende atferd at alvorlig vevskade må forventes
- Gjentatte angrep mot nærpersoner eller situasjoner hvor nærpersonen ikke kommer løs
- Tilfeller hvor tredjepart blir angrepet uten synlig forvarsel

Funn

Forsøkte å registrere om målatferder forekom under visse betingelser (krav, full oppmerksomhet, fravær av oppmerksomhet, lite søvn, unngåelse / flukt).

- * få tendenser/ ikke noe mønster
- * målatferdene forekom i nærvær av de fleste betingelser
- * den eneste sikre tendensen: selvskadende atferd, angrep og gråt og skrik forekom med en høyere frekvens under kravbetingelse enn de andre betingelsene
- * en viss syklisitet: noen atferder forekom samtidig innenfor et visst tidsrom på ca 7-8 dager
- * en uke fokus på tvang, en uke fokus på aggressivitet, en uke fokus på intimatferd

OCD

- Stadig tilbakevendende tvangstanker eller handlinger
- Alltid en komponent av angst
- Angst forsvinner en liten stund etter tvangshandlinger
- Depresjon en vanlig følge av tvangshandlinger

Hvilke symptomer/fenomener kunne observeres med tanke på OCD?

- Bevegelser satt i system
- Opptatt av hvordan egne eller andres klær sitter på
- Orden og symmetri er viktig, må gjøres ferdig før en kommer videre
- Trang til å gjenta ord eller lyder hos andre
- Ut fra våre registreringer var det faktisk lite av denne atferden som hemmet henne nevneverdig i å komme videre i en handlingskjede

 Sykehuset Buskerud

.... symptomer/fenomener på OCD?

- Tvangsmessige gjentakelser av mer intens grad
 - Holder seg lenge
 - Hyppige toalettbesøk, økt inntak av vann
 - Ender med en periode hvor hun tisser på seg
- Denne atferdssyklusen har kommet og gått siden klienten ble renslig som fireåring
- Vært en innledende fase til neste arbeidshypotese - psykose.

 Sykehuset Buskerud

Psykose

- Sjeldent med psykose hos barn - når de forekommer - ganske likt psykosegjennombudd som hos voksne
- Sårbarhet kan være genetisk bestemt men,
 1. Kan utløses av forskjellige stressfaktorer
 2. Noen har en såkalt prodromalfase
 3. Vrangforestillinger er alltid tilstede ved psykose
- En psykose har større eller mindre innslag av tre fenomener. Opptreer de hver for seg, kan de ikke kalles psykotiske.
 1. Syns og hørselshallusinasjoner fra alle sanser
 2. Atferdsavvik
 3. Konfusjonstilstander (evne til å orientere seg i tid eller rom/person)

 Sykehuset Buskerud

Symptomer på psykose?

- Ikke tilgjengelig for instruksjoner
- Utvidede pupiller
- Disorganisert og ikke adekvat atferd
- Meget hyppige angrep (med smil om munnen)
- Destruktiv, hyppig og hard selvskadende atferd
- Upassende seksuelt relatert atferd
- Kontrollert bruk av tarm og blære på upassende steder
- Snakker med høy tynn stemme ut i luften
- Redusert søvnbehov - drifter urolig rundt - destruktive impulshandlinger

 Sykehuset Buskerud

...symptomer på psykose?

Vrangforestillinger?

- Vanskelig å vite noe om konfusjon og hallusinasjon annet enn observerbar atferd
- Hyppige atferdsendringer,
 - nedsatt søvnbehov, inkontinent, hyppige angrep, bisarr seksuelt relatert atferd, hard selvskadende atferd.
- En vanskelig oppgave å sette en psykosed diagnose da symptomer er gjenstand for tolkning

 Sykehuset Buskerud

Mini PAS - ADD

- Er et kartleggingsverktøy med tanke på psykiske lidelser hos mennesker med utviklingshemming
- Utarbeidet av Ron Moss - slutten av 90 tallet
- Mulig å intervju personlig mennesker med både lett og moderat utviklingshemming
- Intervju nærpersioner når personer har en alvorlig eller dyp utviklingshemming
- Utfordring og finne deres uttrykk for forskjellige lidelser

 Sykehuset Buskerud

Forts. hva er Mini PAS-ADD?

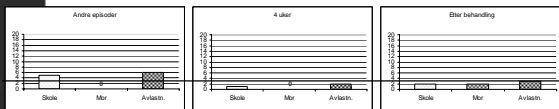
- OCD
- Hypomania, mania
- Psykose
- Angst
- Depressiv lidelse
- Uspesifisert lidelse

Forts. hva er Mini PAS-ADD?

- Består av:
 1. Intervjuguide
 2. Skåringskjema
 3. Sjekkliste
- Vi ønsket:
 1. Å finne ut om dette var et egnet verktøy å benytte selv i forhold til barn
 2. Teste ut hypoteser

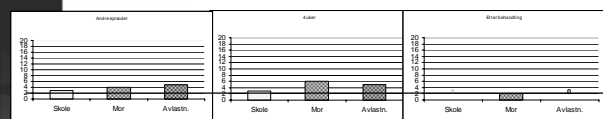
OCD

- Grenseverdi 3

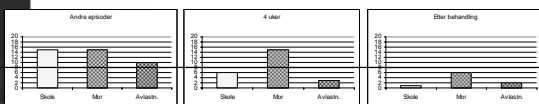
Psykose

- Grenseverdi 2

Hypomania - mania

- Grenseverdi 8

Ny arbeidshypotese

- ADHD?

Symptomer på ADHD ?

- Impulsivitet
 1. Klienten får plutselige innfall
 2. I dårlige perioder, ganske destruktivt
 3. Tenker ikke konsekvenser
- Hyperaktivitet
 1. Noe må skje hele tiden, "drifter" i perioder ved pauser
 2. Motorisk uro, kan sitte stille noen minutter før kroppen begynner å bevege seg
 3. Ender raskt i irritasjon..
- Oppmerksomhet
 1. Motivasjonen faller etter maks 10 min.
 2. Ved lekeaktivitet, vansker med å "komme inn i leken"
 3. God konsentrasjon hvis motivert
 4. Trenger hyppige pauser

 Sykehuset Buskerud

Ny arbeidshypotese

- Tourette syndrom?

 Sykehuset Buskerud

Tourette syndrom

- Tilstand med motoriske og vokale tics
- Debut - ofte mellom fem og åtte års alder
- Noen tics kan forveksles med tvangssymptomer
 - Den største forskjell, tvang har alltid en komponent av angst
 - Trang til å utføre tics, men ikke forbundet med samme type angst som ved en tvangslidelse
 - Drives av trang til perfektjon preget av symmetri
- Kontroll vs tap av kontroll
- Opplevs som svært slitsom

 Sykehuset Buskerud

...tourette syndrom....

- Tilleggs lidelser man er blitt mer oppmerksomme på
 - OCD, ADHD
 - Seksuelt upassende atferd
 - depresjoner
 - Impulsivitet
 - Aggressivitet og oppfarende atferdsmønstre
 - Selvskadende atferd
 - Unormalt søvnmønster
 - Fobier
 - Humørsvingninger

 Sykehuset Buskerud

 Sykehuset Buskerud

Symptomer på tourette syndrom ?

- Tics:
- Klienten viste dette først i ansikt, så hals - nakke, så armer, så ben, "elektriske støt" gjennom hele kroppen
 - Registreringer viste økt frekvens før og under krav, samt i dårlige perioder - likevel, tilstede innenfor hver timeintervall
 - Tics av typen symmetri kunne observeres. Gjentakelse av ord eller bevegelser
 - Knyttes utelukkende til tourette diagnosen, men kan være vanskelig å skille fra tvang - genetisk beslektet?

 Sykehuset Buskerud

Symptomer på tilleggsforstyrrelser i forhold til tourette syndrom ?

1. Søvnforstyrrelse

- Uttalt søvnforstyrrelse det meste av livet
- Humørsvingninger
- Seksuell upassende atferd

2. Selvskadende atferd

- Bevegelser kjent fra tics og rituell atferd - øker i styrke og intensitet - vevskade oppstår
- Forekom i selvskadende form ved krav (neg. Forsterker) både som flukt og unngåelsesatferd - økt frekvens i dårlige perioder

3. Tvangspreget atferd

- Vanskelig å skille mellom tourette og tvang
- Angstkomponenten gir en ledetråd - hypotese om fravær av angstkomponent hos henne

Sykehuset Buskerud

Sykehuset Buskerud

Symptomer på tilleggsforstyrrelser i forhold til tourette syndrom ?

• Aggresjon:

Kan være resultat av impulsivitet, avmakt, tap av kontroll

• Angrep:

Registreringer viste ulik frekvens i gitte sykluser

1. "Lyn fra klar himmel"
2. Ved krav
3. Sliten, trøtt, sovet lite natten i forveien
4. Ansiktsuttrykk kunne endre seg rett i forkant
5. I sykluser hvor psykose ble vurdert, smilte ved angrep
6. Atferden alltid tilstede med ulik frekvens knyttet til gode eller dårlige perioder

Sykehuset Buskerud

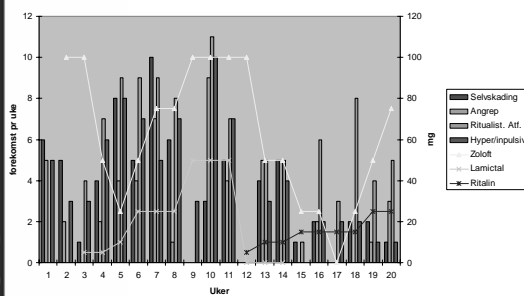
Medikamentutredning

- Ved innleggelse: Risperdal 2 mg, Zoloft 100 mg, Melatonin 3 mg.
- Ved utskrivelse: Risperdal 2 mg, Zoloft 75 mg, Seroquel 50 mg, Melatonin 3 mg, Ritalin 25 mg.
- Evt. Melatonin 3 mg x 2 ved søvnvansker

Sykehuset Buskerud

Oversikt over medisinske behandling

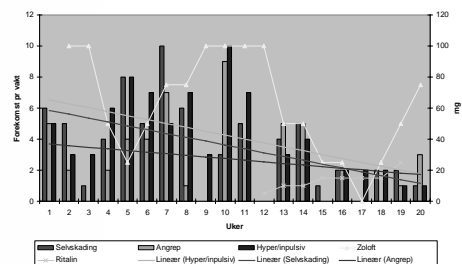
Aferd sett i sammenheng med medikamenter

Sykehuset Buskerud

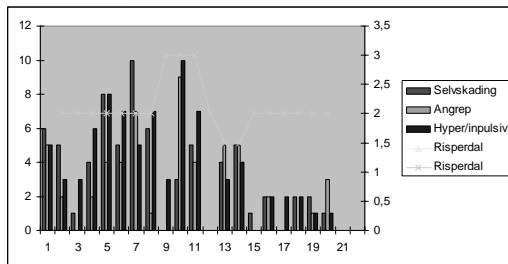
Trendlinjer

Aferd sett i forhold til medikamenter

Sykehuset Buskerud

Endringer av Risperdal

Sykehuset Buskerud

Diagnoser ved utskrivelse

Klienten hadde -

- Moderat psykisk utviklingshemming
- Autisme

Fikk i tillegg -

- Tourette syndrom
- ADHD

Sykehuset Buskerud

Diagnostisering av psykiske lidelser hos mennesker med psykisk utviklingshemming - er det nytteløst?

- Klientens multiple diagnoser gjør det vanskelig å skille symptomene fra hverandre
- I denne saken åpnet det for blant annet ritalinbehandling, som viste seg å ha effekt
- Mer aksept for klientens utfordrende atferd
- Nærpersoner opplevde at "bitene falt på plass"

Sykehuset Buskerud